

УДК 371.134

Ягоднікова Вікторія Вікторівна

доктор педагогічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної та інноваційної діяльності
КЗВО «Одеська академія неперервної освіти
Одеської обласної ради»
м. Одеса, Україна
ORCID 0000-0001-5050-2189
yahodnikova@ukr.net

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ: НАУКОВО- ПРАКТИНИЙ АСПЕКТ

***Ключові слова:** виклики, тенденції освіти, професійна компетентність педагога, структура, компоненти, освітні програми, курси підвищення кваліфікації*

Професійна компетентність педагога є ключовим елементом модернізації сучасної освіти, оскільки від його педагогічної майстерності, здатності створювати сучасне освітнє середовище, готовності до здійснення інноваційних перетворень залежить успіх освітніх змін. Це зумовило обрання науково-дослідної проблеми «Розвиток професійний розвиток педагога в умовах освітніх змін» над якою працював науково-педагогічний та педагогічний колектив академії.

Студіювання зазначеної проблеми виявило низку тенденцій, викликів і проблем українського суспільства та зокрема, освіти, які висувають нові вимоги до педагога, потребують переосмислення сутності професійної компетентності та оновлення її змісту.

Тенденція цифрової трансформації суспільства передбачає швидкого запровадження інформаційно-комунікаційних технологій як інструменту підвищення ефективності освітнього процесу, що, на самперед, вимагає адаптації навчальних програм і методів навчання для підготовки здобувачів освіти до цифрового світу. Освітня цифровізація передбачає наскрізне формування цифрових компетентностей, широке використання цифрових технологій в освітньому процесі, запровадження принципів відкритої освіти, розроблення та впровадження електронних освітніх платформ.

Наступною тенденцією в сучасній освіті є становлення Нової української школи, що потребує усвідомлення нової ролі вчителя, як партнера, фасилітатора, тьютора, модератора. Ця реформа посилює аксіологічну складову освіти, передбачає запровадження нових підходів до освітнього процесу та її учасників, запровадження інноваційних технологій навчання і виховання, тому проблема готовності педагогів до запровадження Концепції «Нова українська школа» є надактуальною для сьогодення.

Інтеграція національної освіти та науки в європейський освітньо-науковий простір як ключова тенденція розвитку держави передбачає впровадження європейських стандартів, модернізацію змісту освіти на всіх рівнях, підвищення якості освітнього процесу та активної участі в міжнародних програмах. У цьому контексті перед педагогами стають проблеми формування міжкультурної компетентності, розробка і запровадження міжнародних програм. Актуальною проблемою є реалізація принципів академічної свободи й автономії, академічної доброчесності.

У грудні 2020 року був затверджений Державний професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», який визначає загальні (громадянська, соціальна, культурна, лідерська та підприємницька) і професійні (мовно-комунікативна; предметно-методична; інформаційно-цифрова; психологічна; емоційно-етична; педагогічне партнерство; інклюзивна; здоров'язбережувальна; проєктувальна; прогностична; організаційна; оцінювально-аналітична; інноваційна; рефлексивна; здатність до навчання впродовж життя) компетентності вчителя. Цей документ став орієнтиром наступного етапу дослідження, метою якого стало вивчення визначених компетентностей та визначення шляхів запровадження професійного стандарту.

Процеси глобалізації та інтеграції, швидкоплинність і непередбаченість світу спонукають появи нових викликів та проблем, однією з яких виявилась глобальна пандемія. В нових умовах загроз і ризиків виявилась потреба в синхронному й асинхронному дистанційному навчанні. Пошук та застосування нових технологій і методів навчання стало глобальною проблемою для освіти та вимагала від вчителя швидкої адаптації до цих умов і подолання викликів обумовлених неможливістю здійснювати освітній процес в офлайн форматі.

Нові виклики та проблеми в українському суспільстві й освіті, які виникли в реаліях сьогодення обумовлені воєнною агресією росії проти України висунули нові вимоги до педагога і стали підґрунтям оновлення змісту його професійної компетентності. Йдеться про нове розуміння цінності дитини, її життя і здоров'я, які стають пріоритетним в освіті, тому негайного розв'язання потребують актуальні проблеми створення безпечного освітнього середовища, подолання освітніх втрат і розривів, психологічна підтримка учнів, збереження ментального здоров'я, а також розвиток стресостійкості, навичок саморегуляції, виховання національно-патріотичних почуттів.

Зважаючи на вищезазначене ключовою стає концепція навчання протягом усього життя. Це спонукає до розв'язання проблеми доступності освіти, яка передбачає не тільки розвиток дистанційного навчання та інклюзії, а й рівні можливості навчання для всіх вікових категорій, враховуючи, що потреба в навчанні для людей старшого віку не менш актуальна, ніж для дітей і молоді. Втім врахування потребує те, що кожна людина є унікальною і ситуація, проблема та виклик, з якими вона стикається під час навчання й в житті є також унікальними, тому гуманізація освітнього процесу передбачає персоналізацію процесу навчання, що виявляється в необхідності створенні індивідуальної траєкторії навчання і передбачає гнучкість і варіативність освітнього процесу. В цьому контексті тенденція до появи нових освітніх просторів (навчальні центри, освітні хаби) сприяє розвитку неформальної освіти, як розширення можливостей здобути освіту.

Таким чином, сучасні виклики, проблеми і тенденції сприяли трансформації освітнього процесу та формуванню, розвитку й удосконаленню професійної компетентності педагогів.

Для ефективного розвитку професійної компетентності педагогів необхідним було виявлення в них актуальних потреб. З цією метою в академії було проведено опитування слухачів курсів підвищення кваліфікації, яке показало, що педагоги потребують: постійного оновлення своїх знань з сучасних тенденцій в освіті; набути та удосконалити вміння працювати з різними категоріями учнів, застосовувати особистісно орієнтований підхід; набути та удосконалити навички використання сучасних технологій навчання, зокрема цифрові технології; набути вміння і навички взаємодії з батьками та громадськістю для покращення освітнього процесу.

Наступним етапом дослідження було визначення поняття, його структуру, що розкриває сутність означеного феномену.

Аналіз наукових джерел засвідчив відсутність єдиного визначення, і тлумачиться як готовність, інтегрований показник, відповідність нормативним вимогам, рівень освіченості, система знань, умінь, ціннісних орієнтацій, особистісна властивість, здатність реалізувати професійні функції.

В нашому дослідженні професійну компетентність педагога ми розглядаємо як динамічну систему професійних знань, умінь, ціннісних орієнтацій та особистісних якостей педагога, що визначають його здатність провадити педагогічну діяльність.

Вивчення сутності досліджуваного предмета дало можливість на основі аналізу сучасних тенденцій, викликів і проблем, наукових доробок, нормативно-правової бази та позитивних практик визначити його структуру, яка охоплює компоненти:

- мотиваційно-ціннісний - передбачає наявність мотивації до успіху у здійсненні педагогічної діяльності та освітніх змін, позитивне сприймання інновацій;

- когнітивно-змістовий – містить знання сучасної педагогіки, обізнаність щодо освітніх тенденцій, викликів, проблем, освітніх реформ;

- креативно-операційний – охоплює вміння і досвід організувати педагогічну діяльність та освітній процес на творчій основі, вміння створювати нові моделі, технології навчання;

- комунікативно-перцептивний – передбачає наявність умінь організувати суб'єкт-суб'єкту взаємодію, розуміти іншу людину, вести конструктивні бесіди, діалоги;

- рефлексійно-аналітичний – містить здатність ефективно й адекватно здійснювати аналіз і самооаналіз педагогічної діяльності;

- особистісний – передбачає розвиток особистісних якостей, зокрема цілеспрямованість, гнучкість, здатність до самовдосконалення і самореалізації.

Визначена структура професійної компетентності педагога стала орієнтиром у створенні системи підготовки майбутніх педагогів та підвищення кваліфікації вчителів в Академії. Зокрема, організовані мотиваційні і ресурсні зустрічі зі здобувачами вищої освіти, презентації на науково-методичних заходах позитивних практик й історій успіху. Створення командного духу однодумців, підтримці, позитивному настрою здобувачів вищої освіти і слухачів

стало домінуючим в освітньому процесі. Розроблені програми курсів підвищення кваліфікації, освітньо-професійні та освітньо-наукова програми базуються на новітніх досягненнях педагогічної науки та сучасних здобутках національного та закордонного інноваційно-педагогічного досвіду. Започаткована наукова літня школа, наукові та педагогічні студії, гостьові лекції, дискусійні панелі. В навчальні плани курсів підвищення кваліфікації та освітніх програм включено достатній обсяг практичних занять і завдань спрямованих на розвиток необхідних умінь, а також організація тренінгів, майстер-класів, педагогічних майстерок. У перелік навчальних курсів запровадженні тематики з психологічних знань, розвитку м'яких навичок, використання практичних вправ та тренінг сприяли розвитку комунікативних умінь. Так само розроблені курси з проблематики рефлексії, а практичні завдання містили аналітичні завдання, заняття та науково-методичні заходи обов'язково завершувалися рефлексією кожного учасника. Застосування навчальних ігор, інтерактивних вправ, проведення тренінгів з розвитку особистісних та професійних якостей сприяли розвитку професійної компетентності педагогів.

Отже, підготовка майбутніх педагогів і вчителів до здійснення освітніх змін ґрунтується на розвитку та удосконаленні професійної компетентності і може бути ефективною за умови теоретичного обґрунтування практики.

Viktoriia Yahodnikova

doctor of pedagogical sciences, professor,
vice-rector for scientific-pedagogical and innovative activities
Odessa Regional Academy of In-Service Education
Odessa, Ukraine

ORCID 0000-0001-5050-2189

yahodnikova@ukr.net

PROFESSIONAL COMPETENCE OF A TEACHER IN THE CONDITIONS OF MODERN CHALLENGES: A SCIENTIFIC AND PRACTICAL ASPECT

Key words: *challenges, educational trends, teacher's professional competence, structure, components, educational programs, professional develop*